

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ב משנה ח****"הוא היה מונה שבחן" - מאמר ב**

משנה (אבות פי"ב מ"ח) רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל משמאי וכו', חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך.

הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה, רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר.

הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם, **אבא שאול** אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי אלעזר בכף שניה מכריע את כולם, ע"כ.

-א-

בפירוש רבנו יונה (שם) בד"ה הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם: ר"ל בענין הידיעה מפני שהיה כבוד סוד שאינו מאבד טיפה ולא היה בכל חכמי ישראל יודע הרבה כמוהו שלא שכח דבר מכל מה שלמד: אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואליעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כולם. לענין החזוד והסברא שבחו לר' אלעזר בן ערך על כל חכמי ישראל. **נמצאת אומר, שאלו שני התנאים אינן חולקין, אלא זה מדבר בענין הידיעה וזה מדבר בענין הסברא והחזוד**, עכ"ל.

ומבואר שרבי אלעזר בן ערך היה כמעין המתגבר בענין החידוד והסברא, ובהוא הוא מכריע גם כנגד רבי אליעזר בן הורקנוס.

-ב-

בברכות (כו ב) ותניא רבי אליעזר אומר: המתפלל אחורי רבו, והנותן שלום לרבו, והמחזיר שלום לרבו, והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל, ע"כ.

ובמהרש"א בח"א (שם) בד"ה והאומר דבר שלא שמע מפי רבו כו'. וכה"ג אמרי' בפרק ב' שעירים (יומא סו ב) ברי"א שלא אמר דבר שלא שמע מרבו אבל מצינו בכמה דוכתין דגם דבר שלא שמעו מרבים אמרו חכמים מסברא ואפשר לומר דדבר שאינו מסברא לא אמרה ר"א בשם רבו כיון שלא שמע מפי רבו וק"ל, עכ"ל.²

מבואר בדברי מהרש"א דגם רבי אליעזר בן הורקנוס היה אומר דברים מכ סברא, אמנם יש לומר דסברתו של רבי אלעזר בן ערך היתה מכרעת.

-ג-

במחזור ויטרי (סימן תכה) כמעין המתגבר. שמוסיף על מה ששמע ומבין דבר תוך דבר. אבל ר' אליעזר בן הורקנוס. מצינו במסכת (סוטה) [סוכה] (כה א). שלא אמר דבר עד שלא שמע מפי רבו לעולם. ואף על פי שחריף ומפולפל יותר מדאי ומוסיף חכמה על חכמתו מתוך פילפולו אפי' הכי בור סיד עדיף. דהוא סיני ועוקר הרים סיני עדיף. דהכל צריכין למרי חטיא. כדאמר בסוף הוריות (יד א). **ולכך היה אומר רבן יוחנן. ר' אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם: אבא שאול אומר משמו דרבן יוחנן. דקסבר דעוקר הרים עדיף. ותרי תנאי ואליבא דרבן יוחנן**, עכ"ל.

-ד-

בהוריות (יד א) אמר רבי יוחנן פליגו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן, חד אמר סיני עדיף, וחד אמר עוקר הרים עדיף. רב יוסף סיני, רבה עוקר הרים, שלחו לתמן איזה מהם קודם, שלחו להו סיני עדיף, דאמר מר הכל צריכין למרי חטיא, ע"כ.

במרכבת המשנה לר"י אלשקר (שם) והנה בא אבא שאול ואמר משמו של ר' יוחנן וגו'. והנה הקושיא היא מבוארת כפי התחלת הראות מהסתירה אשר יש בין שני המאמרים. ועל כן יש מי שפירש, שלחו להם שסיני עדיף.

¹ **בספר מגן אבות לרשב"ץ** (שם) הוא היה אומר וכו', ונקרא אבא שאול, דרך כבוד הוא. וכתב רבינו משה ז"ל בפתיחת פירוש המשנה [ד"ה הפרק הראשון] כי מדרגתו כמדריגת מי שקורין אותו רבי, וכן נהגו האומות לקרוא דרך כבוד בשם אב, הישמעאלים הרבה מאד, ואף הנצרים לאפיופיור אב קדוש, וכן לנשים החשובות קורין בשם אמא, אמא שלום (שבת קטז א), אמא מרים (כתובות פז א), וכן מטרוניתא (עי' ברכות נה א) בלשון רומי, אם היא מטיר, כמו אב פטיר, וכן נזכר בסוף פרק היה קורא (ברכות טז ב), כי אבא ואימא דרך כבוד, ואין קורין כן לעבדים ולשפחות אלא של בית רבן גמליאל, כמו שנוכר בסוף פרק היה קורא (שם), עכ"ל.

² **בפריי כהונה** (שם) בגמ' והאומר דבר שלא שמע מפי רבו וכו'. אף על גב דאיכא כמה דינים מסברא לא מיירי הכא אלא מענין גזירה שוה וכדומה דבודה אותם מדעתו ולא בקבלה מרבו. א"כ הכוונה שאומר דבר שלא שמע אלא מסברא דנפשיה הוא אומר מפי רבו ובכהאי גוונא איכא איסורא אלא צריך לומר דזה מסברא

דנפשיה וטעמא משום דשמא איכא מאן דלא סבר הכי והאמת אתו ומבטל דעתו מפני רבו של זה ותולה החסרון בעצמו. וש"י מה שכתב מהרש"א בח"א ע"ש, עכ"ל.³ **בסנהדרין** (כד א) אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב "ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים" (זכריה יא ז), **נועם** אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימין זה לזה בהלכה. **חובלים** אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמחבלים זה לזה בהלכה. "ויאמר (אל) אלה [שני] בני היצהר העמדים וגו' ושנים זיתים עליה" (זכריה ד יד). יצהר אמר רבי יצחק אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנוחין זה לזה בהלכה כשמין זית, "ושנים זיתים עליה" אלו תלמידי חכמים שבבבל שמרוקין זה לזה בהלכה כזית, ע"כ.

רש"י (שם) מחבלים - בלשון עז וחמה מקשין זה לזה ובני ארץ ישראל נוחין יחד, ומעינין יחד, ומתקן זה את דברי זה, והשמועה יוצאה לאור. משמנין - נוחין כשמין, עכ"ל. והוא שימוכין למה שכתב בשו"ת בית יצחק.